

OSVRT NA HOLANDSKI KATEKIZAM

Živan Bezić

U posljednje vrijeme mnogi me znanci i prijatelji pitaju: »Sto je to s tobom, Živane? Ti hvališ holandski katekizam, a tvoj ga nadbiskup kudi. Kako to? Zar si postao heretikom?«

Smatram da mi je dužnost — ne samo obzirom na znance, nego vis-à-vis čitaocima naše Crkve u svijetu — da objasnim u čemu se sastoji moja »hereza«. Članak, na koji se aludira,¹ bio je čisto informativnog značaja. Nije mu bila namjera da vrednuje NHK (Novi holandski katekizam) ni u pozitivnom ni u negativnom smislu. Stoga ću svoj sud o njemu iznijeti u ovom broju.

Da bi čitaocima bilo posve jasno o čemu se radi — a i stoga da budem do kraja lojalan prema svakome — odmah ću istaknuti da nije samo nadbiskup Franić protivnik NHK-a, nego i mnogi drugi biskupi, pa i kardinal Šeper, prefekt Kongregacije za nauku vjere.

Kard. Šeper je u lipnju ove godine, prigodom kanonizacije sv. Nikole Tavelića, našim hodočasniciima u Rimu rekao: »Zar je bilo potrebno da se kod nas prevede na hrvatski jedan katekizam koji nije katekizam, koji, možda, ni jednog nevjernika nije obratio, a mnoge je katolike smutio, katekizam (pljesak), katekizam kojemu je sv. Stolica stavila mnoge prigovore. Zar je bilo potrebno da mi to nama importiramo, a taj je katekizam nastao u jednom narodu čiji predstavnici kažu da njihova roba nije za izvoz. A mi smo to brže-bolje uvezli. Zašto?«²

Splitski nadbiskup Franić je pak napisao u svojem službenom glasilu: »Neki me svećenici pitaju što ja mislim o Holandskom katekizmu. Odgo-

¹ Crkva u svijetu, br. 2, g. 1970.

² Glas Koncila, br. 14, g. 1970.

varam da se osobno prema tom katekizmu odnosim negativno. Sv. Stolica je dopustila tiskanje toga katekizma ako se tiska s napomenama Kardinalske komisije. Stoga ne mogu ni ja zabraniti čitanje te knjige. Međutim preporučam:

1. Da se dobro uočé negativne strane toga katekizma...
2. Da se ta knjiga ne širi izvan kruga stručnjaka, dotično samih kateheta, koji se mogu njome poslužiti za neke istine, ali ne za sve.
3. Negativnost toga katekizma sastoji se ponajviše u prešućivanju i dvoličnim izrazima, ali i u krivim postavkama, iz kojih izlazi nemogućnost pravilnog tumačenja nekih bitnih istina kršćanske vjere, kao što su: stvarna prisutnost Isusova u presv. Euharistiji po transubstancijaciji, dvije naravi u jednoj osobi u Kristu, tri osobe u jednoj naravi u Presv. Trojstvu, sastavljenost čovjeka od duše i tijela kao dviju bitnih komponenata i prema tome nadživljavanje duše poslije smrti tijela, opstojnost prirodnog moralnog zakona i sl.
4. Neki svećenici tvrde da veći dio toga katekizma koristi i da sadrži autentični vjerski osjećaj. Ne niječem da se i u tom katekizmu ne nalazi duboki i iskreni vjerski osjećaj i da to može čitatelju veoma koristiti. Tako npr. kada čitamo vjerske knjige naše braće adventista, nailazimo na duboke vjerske osjećaje koji koriste čitatelju. Ipak mi ne možemo, bez velikih rezervi, preporučivati čitanje adventističkih publikacija, jer je bonum ex integra causa, a malum ex quocumque defectu. Čitanje npr. Kantove »Kritike praktičnog uma« može donijeti čitatelju velike vjerske koristi s obzirom na vjeru u opstojnost Božju, ali znamo koliku je negativnu ulogu imala u povijesti ta knjiga s obzirom na širenje agnosticizma. Slično negativne pojave proizlaze iz Holandskog katekizma u praksi holandske Crkve, osobito s obzirom na njezin preveliki nacionalizam, dotično na pretjeranu autonomiju na doktrinalnom, moralnom, liturgijskom, disciplinarnom polju.«³

Ljubljanski nadbiskup Pogačnik je na pitanje novinara o NHK-u odgovorio: »Naša 'Družina' upravo će pisati o HK-u. Treba ga prikazati da vjernici saznaju kako mu treba pristupiti. Treba pošteno istaknuti što je u njemu pozitivno i upozoriti što u njemu nedostaje. I vjernike upozoriti da svakako čitaju Dodatak na kraju knjige. Dobro je pomoći da se tim Dodatkom mogu korisno poslužiti. Držim da bi bilo dobro opširnije prikazati i postanak Katekizma i Dodatka, rad kardinalskih komisija itd. Ukratko: nećemo Holandskog katekizma ni zabranjivati ni preporučivati. Samo ćemo ga neutralno informativno prikazati. Držim da takav stav mora zauzeti i Glas Koncila, to više što je hrvatsko izdanje HK-a već u tisku. Svako zabranjivanje ili napadanje HK-a djelovalo bi kao reklama za tu knjigu. A ona nije toliko značajna koliko se o njoj piše. Bojim se da će se i naša javnost vrlo brzo zasititi. Jer, na kraju krajeva, to je samo jedan katekizam. Nešto suvremenije pisan i s određenim manjkavostima.«⁴

Ja nisam nikakva crkvena vlast, pa stoga ne mogu, niti mi je želja, da nešto osuđujem ili odobravam, zabranjujem ili naređujem. No, jer se radi o jednoj javnoj knjizi, koja se svih nas duboko tiče, smatram

³ Vjesnik nadbiskupije splitske, br. 3-1970, str. 82.

⁴ Glas Koncila, br. 12-1970.

da mi je dužnost i pravo da o njoj i javno rekнем svoje mišljenje (koje ne smatram meritornim ni sigurnijim od suda naših hijerarha, ali ga ipak držim iskrenim i korisnim za katoličku vjeru). Dakle, po mome skromnom mišljenju, **NHK je izvanredno vrijedna knjiga** koja zaslužuje da se pročita. On spada u onu klasu vjerskih knjiga koje čine epohu. Doduše, **NHK nije savršena knjiga**, u njemu ima dosta nedostataka, koji su to upadnji što se nalaze u tako snažnom djelu, ali se ne može zanijekati da u njemu ima toliko lijepoga i dobrog, što uzdiže i zanosi kršćansku dušu. Ako bismo osudili HK, bojim se da bismo se pred budućim naraštajima vjernika pokazali uskogrudnim i kratkovidnim bojažljivcima pred knjigom koja nam je rekla nešto nova i na novi način, a na korist naše vjere.

Dakle, bez ikakvih polemičkih ili heretičkih namisli, iz čiste ljubavi prema istini i katoličkoj vjeri, pokušat ću dati prikaz NHK-a u odnosu na njegov sadržaj. Vidjet ćemo da u njemu ima i pozitivnih i negativnih stranica. Ipak više pozitivnih nego negativnih!

I. ŠTO NE VALJA U NHK-U?

Počet ću s onim što, po mojem sudu, ne valja u HK-u. Sve njegove nedostatke sakupit ću pod slijedeće nazivnike: netočan naslov, dvojbeni stavovi, nedorečene misli i krive tvrdnje.

Netočan naslov

Prva i **najglavnija pogreška** ovog Katekizma jest njegov naslov. Na to sam upozorio našu javnost već u svojem prvom članku o NHK-u, prije tri godine.⁵

Katekizam je određena književna vrsta prikazivanja kršćanske vjere. Nastala je koncem srednjega vijeka, a procvat je doživjela u doba reformacije.⁶ Protestanti su se katekizmom služili kao glavnim sredstvom širenja svojih vjerskih nazora. Katolici su odmah odgovorili istim oružjem i njime se obilno koristile u odgoju mladeži sve do danas.

Katekizmom se smatra ona službena crkvena knjiga u kojoj se sustavno izlaže temeljni nauk Crkve (obično u obliku pitanja i odgovora). Bitno je za pojam katekizma dvoje:

— njegova službenost; to je auktoritativna knjiga, napisana i izdana u ime Crkve;

— sigurno i autentično prikazivanje kršćanske vjere, koju svaki kršćanin treba da vjeruje, a ne kakvih pobožnih ili teoloških mišljenja i škola. Oblik pitanja i odgovora (katehizamski, akroamatski, dijaloški, examinatorni) nije uopće važan ni bitan za vrstu katekizam. To je sporedna stvar, vezana uz historijske didaktičke metode.

Na temelju izloženoga možemo zaključiti: **NHK nije u potpunom smislu riječi katekizam.**

⁵ Crkva usvjetu, br. 6-1967.

⁶ Počeci katekizma se naziru već u IX stoljeću. Tako vojvotkinja Dodana u to doba piše neku vrstu katekizma za svoga sina. U istom stoljeću slično čini i Hrabanus Maurus za kršćanski puk. Kasnije se katekizamski pokušaji sve više množe (Hugo a S. Victore, Toma Kempenač, Ivan Gerson i dr.).

a) Doduše, napisan je i tiskan auktoritetom holandskog episkopata (i u toliko ima elemente katekizma), ali ga Opća Crkva, a pogotovu njezino zakonito poglavarstvo (sv. Otac), nije takvim priznalo. Istina, ne traži se za svaki katekizam rimski imprimatur. No, ako Opća Crkva i rimski biskup stave na neki katekizam određene primjedbe, znači da takav **ne uživa općecrkveno priznanje** i ne može biti smatran autentičnim katekizmom. A to je upravo slučaj NHK-a. Papa je, svojim pismom upućenim kardinalu Alfrinku, a naročito posredstvom kardinalske komisije i ekspertize teologa, izrazio negodovanje u vezi NHK-a, koji prema tome ne može biti smatran vjerodostojnim tumačem katoličke vjere,

b) **Katehizamski način** izlaganja katoličke nauke je auktoritativan i pozitivan, bez postavljanja problema, dilema i sumnji. On iznosi samo sigurnu nauku Crkve i na siguran način, tj. auktoritetom crkvenog učiteljstva, baziranom na sv. Pismu i tradiciji. U katekizmu nije mjesto za iznošenje kritike, pobijanje tradicije, izlaganje teoloških hipoteza ili mišljenja pojedine grupe teologa. A to upravo čini NHK. On ne donosi cjelovitu, sigurnu i opću nauku Crkve, u njemu se zastupaju privatna mišljenja modernih teologa i egzegeta, koja (još) nemaju opći pristanak Katoličke crkve. I sam način kojim se ta mišljenja iznose — problemski, diskutantski, aproksimativno — pokazuje da knjiga nije zamišljena kao jedan pravi katekizam.

c) To što je NHK odstupio od tradicionalnoga oblika izlaganja katehizamskog gradiva (pitanja - odgovori) nema većeg značaja za njegovu kvalifikaciju. Samo zbog toga mu ne bismo nijekali značajke katekizma. Po srijedi je drugo. Književni oblik katekizma se redovito **namjenjuje djeci i mladeži**, ne pak odraslima. Doduše, katekizam je oduvijek bio pučka vjeronaučna knjiga, pogodna za sve slojeve katoličkog puka, ali primarno zamišljena kao uvod u kršćansku vjeru, kao izlaganje osnovnih i temeljnih istina kršćanstva. Kako su u kršćanskom društvu stariji redovito poučeni u svojoj vjeri, uobičajilo se da katekizam bude namijenjen mladeži i djeci, koja tek upoznavaju Kristovu vjeru. No, kako ni danas mnogi odrasli ljudi ne poznaju dovoljno svoje vjere, ne niječemo mogućnost jednog katekizma za odrasle, ali moramo konstatirati da se je NHK i u tome odalečio od katoličke tradicije, jer se dosada katekizmi nisu pisali samo za odrasle vjernike.

Prema tome: jer holandski Katekizam nema odobrenje i suglasnost Opće Crkve (nije dovoljno da je priznat samo od lokalne Crkve u Nizozemskoj), ne iznosi učiteljskim načinom sigurne istine katoličke vjere i namijenjen je isključivo starijima, ne posjeduje bitne elemente katoličkog katekizma. Bilo bi bolje da mu je dan neki drugi naziv (npr. sam njegov podnaslov »Poruka vjere za odrasle«) i onda oko njega ne bi bilo toliko spora. Dok ova knjiga pretendira na to da bude baš »katekizam«, dakle autentično i službeno izlaganje katoličke nauke, uvijek će nailaziti na otpor zakonitog crkvenog učiteljstva (što je i razumljivo).

To što sam iznio nije samo moje mišljenje. Jednako misle i mnogi drugi bogoslovi. Tako npr. isusovac Th. Leonard: »Moramo priznati da naziv 'katekizam' ovdje zbunjuje. Otklonila bi se možda mnoga dvosmislenost da se za naslov nije upotrijebio taj stari izraz... Pojam katekizma za

odrasle izgleda anakroničan«. ⁷ Njemački teolog Ratzinger smatra da postoji nesklad između naslova i sadržaja, odnosno strukture NHK-a. ⁸ Engleski dominikanac L. Bright priznaje: »Katekizam je zaista krivi naslov«. ⁹ H. Vorgrimler ističe: »Po mome mišljenju prva je pogreška što je ova knjiga nazvana katekizmom«. ¹⁰ Stari pionir nove teologije Yves Congar piše: »Sastavljači katekizma su pogriješili što su knjigu predstavili kao katekizam«. ¹¹ Pa i sam J. Dreissen, zaneseni branitelj holandskog katekizma, priznaje: »HK za odrasle odalečuje se od dosadašnjeg oblika katekizma... On nije n i k a k a v (moje spacioniranje) katekizam u dosadašnjem smislu riječi kao udžbenik vjere. On je više knjiga navještaja vjere. Po svoj prilici Katekizam ne bi bio stvorio tolike rasprave, da nije nastupio s pretenzijama da bude upravo katekizam i time iznosio za vjeru obavezne stavove... Ovako pak naslov i sadržaj stoje u nekoj suprotnosti«. ¹²

Još bih imao nešto prigovoriti naslovu naše knjige. Ona se naziva jednostavno »Novi katekizam«. Ali, čiji katekizam? Katolički, protestantski, pravoslavni? To se iz naslova ne vidi (a to nije slučajno učinjeno). Onda, što zapravo znači ono »novi«? Sasvim sigurno, nije se mislilo na njegovu kronološku novost (u tom smislu je svaka knjiga koja izlazi iz tiska »nova«). Je li Katekizam »nov« po svojem sadržaju? To holandski biskupi izričito niječu. Oni u predgovoru Katekizma pišu: »Ne smijemo krivo shvatiti izraz 'novi'. To ne znači da su neki vidovi vjere promijenjeni, a drugi ostali kao i prije. U tom slučaju mogli bismo naprosto izmijeniti nekoliko strana starog katekizma. Nego, posrijedi je nešto sasvim drugo. Čitava poruka, sva vjera, ostaje ista, samo je nov pristup vjeri i svjetlo u kojem se ona promatra«. ¹³ Istina, sasvim nov je pristup katekizma našoj vjeri, i po tome je naslov opravdan. Ali, kakvo je to novo svjetlo u kojem se vjera promatra? Samo nekoliko redaka dalje nizozemski biskupi vele da njihov katekizam »svjetlom evanđelja osvjetljuje suvremena pitanja«. Zar je to neko novo svjetlo Evanđelja, drugačije od onoga što su nam ga namrli vjekovi kršćanstva? Ako nije, čemu naslov »novi«? Ako jest, dužni su nam razjašnjenje o kakvom se to novom svjetlu Evanđelja radi.

Dvojbeni stavovi

Svi teolozi redom, koji su se bavili NHK-om — pa i sama kardinalska komisija — priznaju da u njemu **nema ni jedne hereze**. Nigdje se ne može naći neka otvorena vjerska zabluda koja se protivi definiranoj katoličkoj vjeri. To je istina, i u tom pogledu je holandski katekizam stvarno pozitivna knjiga o kršćanskoj vjeri.

No, uza sve to, ovaj katekizam više puta stavlja našu pravovjernost na kušnju. To jest, on se u svojem izražavanju često **služi dvojbеним**

⁷ Po prijevodu »Svjedočenja«, Zagreb, 17-1968. Str. 1 i 5.

⁸ J. Ratzinger — Der Holländische Katechismus (Hochland, Juli—August 1970, str. 303).
⁹ New Christian, 16. nov. 1967.

¹⁰ Evangelischer Kommentar, Juli 1968.

¹¹ Po slovenskom prijevodu iz Cerkev v sedanjem svetu, br. 9—10, g. 1969, str. 183.

¹² Report über den Holländischen Katechismus. Dokumente. Berichte. Kritik. Herder 1969, str. 137-138.

¹³ Novi Katekizam. Poruka vjere za odrasle. Preveli M. Grgić i J. Kolanović. Lektura i usporedba s nizozemskim tekstom J. Tabak, Izd. Stvarnost, Zagreb 1970, str. VII.

izrazima. Njegovi zaključci ili sugestije nisu uvijek u skladu s autentičnom katoličkom predajom. Negdje to Katekizam pošteno priznaje, a negdje nas ostavlja u neizvjesnosti i nesigurnosti. Lijepo je kada sastavljači katekizma ne tvrde ono što nije sigurno, niti dogmatiziraju ono što nije definirano, ali nije lijepo ako prešućuju ono što je *de fide catholica*. Zbunjuju nas kad se nejasnim riječima izražavaju o nečemu što je jasno. Katekizam je knjiga koja učvršćuje u vjeri, a ne ona koja stvara sumnje.

Moja namjera nije — i ne može biti u prostoru jednoga članka — da ovdje iznesem sva nejasna ili dvojbená mješta iz NHK-a. To je u našoj reviji, u glavnim crtama, već jednom učinio o. Albin Škrinjar s mnogo iskrenosti i oštroumnosti.¹⁴ O glavnim spornim ili nejasnim točkama koje zastupa holandski katekizam također su se izjasnili neki holandski katolici oko grupe Confrontatie, kardinalska komisija, teološka komisija ovlaštena od istih kardinala, holandski dominikanac Kuiper u knjizi *Glavni grijesi NHK-a*¹⁵ i mnogi drugi. Kad bih htio iznositi i obrazlagati svaki moj prigovor na pojedine točke Katekizma, put bi nas odveo predaleko te bi se izgubili u sitnicama. Svakome koga zanimaju upravo sporni stavovi Katekizma, preporučujem da pročita ispravke koje su učinili kompetentni teolozi, određeni od Rima (Dhanis, Visser) i holandskog episkopata (Fortmann), koji se nalaze u Dodatku hrvatskoga prijevoda NHK-a, koji je upravo izišao iz štampe.

Ne puštajući se u analizu svakoga spornog mješta u NHK-u, spomenut ću — primjera radi — samo neke stavove koji nisu u skladu s tradicijom a u Katekizmu ostaju neobjašnjeni. Jesu li za Holandane Adam i Eva historijski likovi? Izgleda da nisu, jer je »izvještaj o zemaljskom raju poruka o čovjeku, a ne opis početka« (O 308, H 309).¹⁶ U čemu se zapravo sastoji **istočni grijeh** i što je to »grijeh svijeta«? Jer ako »grijeh koji druge kalja nije počinjen od nekog Adama na početku čovječanstva, nego se čini od Adama-čovjeka, svakoga čovjeka« (O 313),¹⁷ po čemu je on »iskonski« ili »istočni«? Ako je tako, onda je logičan zaključak HK-a: »Ne moramo pridavati neko naročito značenje prvom grijehu« (O 309, H 310 — 311).¹⁸ Dobro je što HK vodi računa o evoluciji i poligenizmu, ali zbog toga nije trebalo staviti u pitanje istočni grijeh.

A što je s **andelima**? Jesu li oni samo personifikacija dobra, a sotona personifikacija zla (kako Katekizam sugerira, ali ne tvrdi (O 564—565)? Može li se problem sotone riješiti s nekoliko rečenica, i to u zagradama? Treba li sve nadnaravne događaje Starog zavjeta tumačiti racionalistički

¹⁴ Crkva u svijetu, br. 5-1968.

¹⁵ V. M. Kuiper — *Hauptsünden des holländischen Neuen Katechismus*. Thomas Verlag, Zürich 1967.

¹⁶ Kratkoće radi služit ćemo se kriticama:

O za holandski original: *De nieuwe catechismus*. Hilversum, Antwerpen 1966.

H za hrvatski prijevod: *Novi katekizam*. Stvarnost, Zagreb 1970.

E za engleski prijevod: *A New Catechism*. Burns & Herder. London—New York 1967.

N za njemački prijevod: *Glaubensverkündigung für Erwachsene*. Dekker, Nijmegen—Utrecht 1968.

T za talijanski prijevod: *Il nuovo catechismo olandese*. Ed. Elle Di Ci, Torino-Leuman 1969.

¹⁷ Ovdje su naši hrvati. prevodioci ublažili oštrinu originala ubacivši među »nije počinjen« riječi »tek jednom« (H 314), kojih nema u originalu.

¹⁸ Prema sporazumu u Gazzadi (10. IV 1967) ta rečenica je bila izmijenjena ovako: »Značenje prvoga grijeha je vrijedno dubljeg razmatranja«. Njemački i engleski prijevodi donose samo tu formulaciju (N 296, E 263), a talijanski onu iz originala jednostavno ispušta (T 316). Zar nisu i naši prevodioci to mogli uzeti u obzir?

(O 63—66)? Možda bismo se mogli složiti s tvrdnjom Katekizma da **čudesa** ne moraju biti »izuzeci od prirodnih zakona« ni »nešto izvan zakona prirode« (O 127—128), ali što su onda? S izjavom da su to događaji »u kojima se Božja spasilačka snaga očituje na poseban način« nije zapravo ništa razjašnjeno.

Prikaz Isusova rođenja i njegova božanskog porijekla dosta je mutan (O 89—90). Njegova je prisutnost u euharistiji sasvim jasno i opetovano potvrđena (O 196, 391...), priznaje se da je euharistija žrtva (O 197), i to produženje križne žrtve (O 399), ali odmah zatim izgleda kao da misa uopće nije žrtva (O 400).¹⁹ Mislím da je kod euharistije najvažnije vjera u stvarnu prisutnost Kristovu pod prilikama kruha i vina. Način pak kako se ta prisutnost ostvaruje spada u područje misterija, i mi tu možemo bez ikakve sramote priznati svoje neznanje. Ali, kad je već Katekizam zašao u tumačenje načina Kristove prisutnosti u euharistiji, zašto se zaustavio samo na pojavnim i utilitarističkim komponentama euharistijskog značenja (O 402—403)?

Pozivajući se na Bibliju, HK izbjegava govor o **duši** (nema je ni u stvarnom kazalu!) i toliko naglasuje njezino jedinstvo s tijelom (O 449, 554) da daje pravo onima koji ne vjeruju u besmrtnost duše (O 551). Da bi izbjegao dualizam (duša—tijelo), pribjegava i nehotice nekom trijalizmu, nekoj »živoj srži bića« (O 555) i tako stvar još više komplicira. Šteta je što se auktori katekizma upuštaju u proizvoljno tumačenje savim jasnih riječi Isusovih: »Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti« (O 555). Ako ljudska duša nije sposobna da samostalno živi i nakon tjelesne smrti, što je onda s njome? Odbacujući vjekovno učenje Crkve, Katekizam se pomaže dvoiličnom teorijom: »Život poslije smrti već je nešto poput uskrsnuća novog tijela« (H 549). Po tumačenju koje Katekizam daje pojmu čistilišta (O 558—559) nije ni čudo da onda ne vidi »tako velike« razlike između katoličkog i protestantskog vjervanja.

Isticanje humanosti i ljubavi kao vrhovnog zakona morala privlačna je nota HK-a (O 444). No zar se **filantropija** očituje samo djelima tjelesnog milosrđa? I zar treba nagraditi dvoženice euharistijom (O 466)? Može li spolnost biti »samostalna« vrednota u ljudskom životu (O 473)? Ako je Holanđanima erotika »sveta« (O 452),²⁰ onda je jasno da se masturbacija mora nevinije tretirati (O 478), rastava i ponovno vjenčanje opravdavati (O 466), a homoseksualnost ne osuđivati (O 453). U svojoj širokogrudnosti pisci Katekizma nalaze u nekim slučajevima opravdanje i za samoubojstvo (O 496).

No najviše su širokogrudni prema **protestantima**. Ako ostalim inovjercima nađu katkada pokoju zamjerku, protestante uvijek hvale (O 145, 262, 266, 282).²¹ Samo na jednom mjestu sam našao da i reformacija ima

¹⁹ I ovo je mjesto, prema sporazumu rimskih i holandskih teologa u Gazzadi, prestilizirano u korist pravovjerna, no prevodioci se na to nisu obazirali (osim njemačkih, N 382).

²⁰ O. Skrinjar nalazi u Katekizmu »apoteozu erosa« (CuS, 5, 1968).

²¹ Naši prevodioci su na dva mjesta još više doprinijeli tome dojmu. Riječi iz originala »hoeveel goeds en heiligs« (O 266) pojačali su u »golemu mjeru dobrote i svetosti« (H 268, kao i E 228). Kad HK naziva ostale kršćane »crkvenim zajednicama«, hrvatski prevodioci im daju ime »Crkve« (H 383).

svoju »tragiku« (O 380). Meni je ekumenizam HK-a silno simpatičan, ali istina još više (amicus Plato, magis amica veritas!). Valjda mi, jadni katolici — pošto smo preko papinih usta sve i svakoga molili za oprost — ne moramo baš u svemu imati krivo i uvijek biti svemu krivi.

Nedorečene misli

Osim nejasnih, dvoznačnih i problematičnih izjava u HK-u naći ćemo i dosta nedorečenih misli. pisci Katekizma katkada nisu znali, a katkad nisu mogli do kraja doreći svoju misao, pa je mjesto jednoga zaokruženog misaonog tijela često puta ispao samo neki torso. Dok se opaža kako su u nekim točkama bili glagoljivi, u drugima su opet bili jako škrte riječi. Po vlastitom priznanju, u neka pitanja namjerno nisu htjeli ulaziti, po su ih pokrili velom šutnje. No ima stvari preko kojih se u jednom katoličkom katekizmu ne može prijeći mukom.

Premda, npr. pisci Katekizma priznaju: »Biblijska poruka tako snažno naviješta i posebne vlastitosti Oca, Sina i Duha Svetoga, i njihovo božansko jedinstvo, tako da moramo ispovijedati jednog Boga u tri osobe« (H 577), ipak na početku tog istog pasusa izjavljuju: »Oklijevamo govoriti o tome misteriju čak i biblijskim riječima«. A zašto? Zbog neizrecivosti tog kršćanskog otajstva? Sumnjam, jer o drugim misterijima govore bez ženiranja. Bit će vjerojatniji razlog u tome što pisci ne vole skolastičku terminologiju, a njom jedinom se (po sadašnjem stanju teologije) dađe nešto reći o sv. **Trojstvu**. Osim toga, u skladu sa svojom fenomenološkom praksom, oni ne žele raspravljati o nutarnjem životu Presvete Trojice, jer to leži izvan granica pojavnoga svijeta.

Cijeli Katekizam je prožet citatima iz Biblije, o riječi Božjoj govori na svakoj stranici, često puta naglasuje da je to »objavljena« riječ, ali o **samoj Objavi** ne govori precizno nigdje. Po HK-u ne znamo ni kada, ni kome, ni kako, ni gdje se Bog ljudima objavio.²² O Božjoj Objavi govori se često, ali samo indirektno i općenito (O 437), a najčešće širokom formulom: Bog nam se objavio po Isusu Kristu. Ako postoji objavljena riječ, mora postojati i čin Objave, a o njemu bismo htjeli nešto više znati.

Praznina kojoj se najviše čudimo u jednom kršćanskom katekizmu jest **odsutnost duše**. Ne da bi je HK nijekao, ali tu riječ izbjegava, nikada je ne tumači, za nju nema razumijevanja. Ona je Pepeljuga HK-a. Kao da se nađe u neprilici kada je mora spomenuti. Najviše što s njom u vezi ističe jest da Biblija ne zna za neku od tijela odvojenju dušu. Mi potpuno shvaćamo brigu Holandana da budu vjerni Sv. pismu i da ne upadnu u (neo)platonsku pogrešku naglašavanja suprotnosti duša—tijelo. To je dobro. Ali ne možemo razumjeti da se na neki način proskribira iz jednog katekizma — koji, nota bene, sav stoji i pada sa svojom kršćanskom antropologijom — onaj elemenat čovječstva koji živo biće upravo i čini čovjekom. Ako, po riječima Holandana (O 551), »čitav« čovjek umire, što je to što poslije smrti ima uskrsnuti? Ako između umrloga

²² Nije dovoljno reći: »Božja objava dolazi Izraelu: 1. preko događaja, 2. preko riječi o tim događajima, 3. preko tih zapisanih riječi« (H 44).

i uskrsnuloga čovjeka nema kontinuiteta, nema ni identiteta. Ako iza tjelesne smrti čovjeka od njega ništa ne ostaje, nema što ni uskrsnuti. Ako se u uskrsnuću stvara »novi« čovjek, to više nije isti čovjek. Recimo da je psihofizičko jedinstvo srž čovjeka, da je ljudska osoba supstancijalni nosilac tijela i duha, dozvolimo i to da duša nije neka samostojna supstancija koja »lebdi u zraku« (kako to kaže Katekizam), ali zar njoj ne pripada primarna i bitna uloga u životu čovjeka? I zašto barem s toga stajališta nije mogla naći malo više milosti pod perom Nizozemaca?

Dobro je što se u primanju **sakramenata** ističe opus operantis, ali zar ne postoji i opus operatum? Što mogu značiti riječi: »Grieh nikada ne postoji u svijetu u svome čistom stanju« (H 306)? Ne možemo nijekati da, nakon pretvorbe, euharistijske prilike ne dobivaju novu svrhu i novo značenje (transfinalizacija, transignifikacija), ali to se zbiva istom poslije pretvorbe. Prije nego su prilike dobile novu svrhu i novo značenje, s njima se nešto dogodilo na oltaru. A o tom događaju — pretvorbi — koji preobrazuje narav i svrhu euh. prilika Katekizam šuti. Ako pisci nisu željeli spomenuti »transubstancijaciju« (opet skolastika!), ipak su bili dužni iznijeti nauku Crkve o misteriju pretvorbe. A kako da se protumače kontradiktorne tvrdnje katekizma o misi kao žrtvi, što se nalaze na istoj stranici (O 400)?

Iza kako je NHK našao lijepih riječi o civilnom braku (O 463) i o nekatoličkoj ženidbi, kojoj općenito, bez nijansiranja, priznaje »sakramentalni značaj« (O 464) — a, uz put rečeno, taj značaj ne priznaju svojoj ženidbi ni sami protestanti — uopće ne postavlja pitanje što je s katolikom koji se samo civilno ili nekatolički vjenča. A takvih slučajeva ima dosta i u samoj Holandiji. Povezavši ovu šutnju s prije spomenutim priznanjima građanskom i nekatoličkom braku, opet nailazimo na jednu nedorečenu misao.

A zašto u HK-u uopće ima nedorečenih misli? Po svoj prilici zato jer autori Katekizma i ne znaju na svako pitanje pravi odgovor, što često i sami priznaju.²³ I za to im svaka čast, jer nikoga na svijetu nema koji bi posjedovao monopol sveznanja. Katkad naslućuju odgovor, ali ne znaju kako da ga formuliraju s obzirom na to što izbjegavaju »stručnu« teološku terminologiju. No svejedno se ne može izbjeći dojam da su neke nedorečene misli tu stoga što se Holandani ne slažu u svemu s redovitim crkvenim učiteljstvom, a ne žele doći s njime u sukob, pa odabiru šutnju.

Je li to po onoj: »Tace, si vis vivere in pace«? Ili po onoj drugoj: »Eximia est virtus praestare silentia rebus«?

Krive tvrdnje

Ovaj negativni stavak bilance NHK-a završio bih s nekoliko njegovih krivih tvrdnja. Zar i takvih u Katekizmu ima? Ima, ali ne mnogo. Zahvaljujemo Bogu što u njemu nema nikakve dogmatske zablude pored

²³ Jedan od sastavljača, O. Bless, veli: »Nigdje nije rečena posljednja riječ zato što posljednje riječi jednostavno nema.« (Cit. po J. Dreissen — Diagnose das holl. Katechismus, Herder 1968, str. 44).

svih nejasnoća i dvoznačnosti. No zar nije sasvim blizu zabludi tvrdnja: »Čitav zemaljski čovjek ide u smrt. U tome imaju pravo oni koji niječu besmrtnost: smrt je svršetak čitava čovjeka kakva smo poznavali« (O 551, H 545)? Kobni prizvuk navedene izjave donekle je ublažen sa posljednje tri riječi. Jer, ako je **smrt** svršetak čovjeka »kakva smo poznavali«, znači da postoji i čovjek kakva nismo poznavali. Možda njemu onda pripada besmrtnost? Uzalud čekate odgovor. Muk. To je tipičan primjer dvosmislenosti i nedorečenosti, koje tako teško pogađaju ugled ovoga, inače toliko vrijednog, katekizma.

Teološkim stranputicama HK-a zapravo najviše doprinosi **njegova filozofija**. A ona je nekritički preuzeta od moderne zapadnoevropske misli. Izgleda da pisci HK-a potpuno usvajaju fenomenološku, egzistencijalističku, pragmatističku i antropocentričnu orijentaciju suvremene filozofije. Stoga se i moglo dogoditi da — tumačeći značenje euharistije — daju npr. ovakvu definiciju biti stvari: »Narav ili bit (O 403: »het eigenlijke, het wezen«... E 343: »the reality, the nature«... N 385: »das Eigentliche, das Wesentliche«... T 415: »l'identità, l'essenza«...) materijalnih stvari sastoji se u tome što te stvari predstavljaju za ljude« (H 405).²⁴ Makar smo mi ljudi »kraljevi Zemlje«, ipak sebi ne možemo priuštiti toliki egotizam i subjektivizam. Stvari i bez nas imaju svoju vlastitu bit i svoje značenje. Malo više objektivnosti, realizma i esencijalizma u filozofiji, a isto tako i u teologiji, mogu dobro doći i samome čovjeku-kralju.

Humanistički ton HK-a spada u njegove najbolje kvalitete. Ipak njegov humanizam kojiput hvata previsoke note, pretjerano je subjektivan, donekle i oprečan teocentrizmu. I tako se opet dolazi do krivih tvrdnja. Jedan mali primjerić: po Katekizmu **ispovjednik** nema prava pitati penitenta za grijehе koje ovaj ne želi ispovjediti (O 541). Kao da je sam pokornik ustanovio sakrament pokore i postavio uvjete pomirenja s Bogom! Ili kao da se svećenik u ispovjedaonici nalazi u svoje osobno ime, poput običnoga psihoterapeuta (a i njemu valja sve kazati, ako želimo zdravlje)!

Za **NHK sveta povijest** počinje tek od Abrahama i Mojsija, a sve ono prije je samo poruka ili govor o čovjeku kao takvome. Da se izvještaj o Adamu i Evi ne mora uzeti doslovno, to kršćani odavno znaju, ali ipak je previše ako se biblijski izvještaj naziva »pričom« (H 62). Povijest u današnjem smislu riječi, kao znanost o prošlim događajima i činjenicama, u doba patrijarha nije postojala, ali ljubav prema istini bila je daleko veća nego danas. I skrupuloznije se prenosila s naraštaja na naraštaj. Tradicije patrijarha nisu mitovi, njihova jezgra je historijska.

Još bi se u HK-u mogao naći po koji stavak koji mi ne izgleda točan (kao npr. tvrdnja da je Trajanov odgovor Pliniju »korektan«. O 251),²⁵ ali sigurno nije od velikog značenja. Mnogo je zanimljivije stajalište pisaca HK-a, koje oni zauzimaju prema pojmu **pravovjerja**. U svome pismu što su ga uputili 10. srpnja 1968. nizozemskom episkopatu oni razlikuju dvije

²⁴ Ovdje su naši prevodioci izostavili (zašto?) riječi originala »svaka na svoj posebn način«.

²⁵ Hrvatski su prevodioci dobro učinili što su tu riječ preveli s »pravničko pismo« (H 254). Englezi su se u prijevodu poslužili izrazom »judicious« (E 214).

vrste pravovjerja: primarnu i sekundarnu ortodoxiju.²⁶ Pod »primarnom« ortodoksijom zamišljaju bitne i temeljne istine Katoličke crkve, a pod »sekundarnom« one periferne, tj. sporedna značaja. Za takvo razlikovanje vjerskih istina donekle im daje pravo i posljednji Koncil koji također pozna »hijerarhiju istina« (Unitatis redintegratio, 11).

Složio bih se s tvrdnjom sastavljača HK-a da u primarnoj ortodoksiji njihov katekizam nema hereza, a da se u sekundarnoj ortodoksiji radi samo o kontroverznim teološkim tumačenjima. U redu, ali uz jedno pitanje: tko je vlastan razgraničiti primarno i sekundarno pravovjerje? I uz jednu bratsku i katoličku preporuku: da i u primarnoj i u sekundarnoj ortodoksiji budu malo jasniji, precizniji i spremniji na posluš od Boga postavljenom crkvenom Učiteljstvu.

Može li biti dobro kad se jedan katekizam previše veže uz efemerna strujanja današnje filozofije i teologije? Sve ono što je danas u modi, sutra sigurno više neće biti.

(Nastavak u slijedećem broju)

---

²⁶ *Civiltà Cattolica*, br. 2899-60. g. 1969, str. 216.